

Raportti aieluettelotyöryhmän työstä

25.3.2019 Stefan Wessman

Museovirasto

Sisällys

Tausta.....	3
Webropol-kysely	3
Työryhmän työ.....	4
Ehdotetut kohteet.....	4
Kansanomainen arkkitehtuuri	5
Uskonnolliset rakennukset.....	5
Hautapaikat ja -monumentit.....	5
Historiallisia kaupunkeja ja maalaiskyliä	6
Puolustusvarustukset	6
Teollisuus, teknologiset kohteet sekä maanviljely	6
Historiallisia rakennuksia ja rakennusryhmiä	7
Moderni kulttuuriperintö	7
Muuta	8
Yhdistyneet kohteet.....	9
Kulttuurimaisemat.....	9
Työryhmän esitys.....	10
Kansainvälisiä sarjanimeämissiä.....	10
Vaativat lisäselvityksiä tai tutkimusta	10
Arvioitavaksi aieluettelo varten	10

Tausta

Suomi on ratifioinut Unescon Yleissopimuksen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi (Maailmanperintösopimus) vuonna 1987. Sopimuksen ratifioineiden valtioiden vastuulla on mahdollisten tulevien maailmanperintökohteiden tunnistaminen, dokumentointi ja nimeäminen maailmanperintöluetteloon.

Maailmanperintöluetteloon ehdotettavan kohteen tulee ensin sisältyä kansalliseen aieluetteloon, johon sisällytetään lähitulevaisuudessa maailmanperintöluetteloon esitettävät potentiaaliset kulttuuri-, luonnonperintö- ja sekakohteet. Aieluettelo tulisi päivittää noin kymmenen vuoden välein. Suomi on viimeksi päivittänyt aieluettelonsa vuonna 2004.

Suomen kansallisessa maailmanperintöstrategiassa (2015) on sovittu aieluettelon päivittämisestä. Strategian mukaisesti päivitetty aieluettelo tulee sisältämään kahdesta neljään kohdetta. Aieluettelon kohteiden tulee nykyisten maailmanperintökohteiden kanssa muodostaa uskottava, tasapainoinen ja edustava kokonaisuus Suomen arvokkaimmista kulttuuri- ja luontokohteista.

Kohteiden valinnassa kiinnitetään huomiota sopimukseen liittyvän Globaalistrategian (1994) mukaisesti aliedustettuihin temaattisiin ryhmiin. Aliedustettuja ryhmiä ovat muun muassa 1900-luvun arkkitehtuuri, kulttuurimaisemat/laajat maisemakokonaisuudet, teollisuuskohteet, toimeentulostrategiat ja perinteinen asutus ympäristöineen. Ylitedustettuja kohteita ovat muun muassa historialliset kaupunkimaisemat (erityisesti eurooppalaiset), uskonnolliset monumentit (erityisesti kristinusko) ja historialliset aikakaudet (vs. esihistoriallinen aikakausi ja 1900-luku).

Maailmanperintöstrategian linjausten mukaan etusijalla ovat sekä kulttuuri- että luonnonperintöä sisältävät kohteet, useammasta kohteesta koostuvat sarjakohteet sekä valtioiden rajat ylittävät kohteet. Lisäksi tutkitaan mahdollisuudet sisällyttää aieluetteloon vedenalaista kulttuuriperintöä edustavia kohteita.

Webropol-kysely

Yleissopimuksen toimeenpanosta kulttuurikohteiden osalta vastaa Museovirasto, joka myös valmistelee aieluettelon uusimista. Osana työtä avattiin kesällä 2018 yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, ympäristöministeriön ja Metsähallituksen kanssa Webropol-kysely, jossa kansalaisille tarjottiin mahdollisuus ehdottaa uusia kohteita Suomen aieluetteloon. Kysely oli auki 6.6.–6.7.2018. Kyselyyn tuli yli 170 vastausta, joissa ehdotettiin 66:ta kohdetta.

Seuraavia kulttuuri- tai yhdistelmäkohteet ehdotettiin kyselyn kautta:

Malmin lentoasema, Helsinki
Kallenaution kestiekvarimuseo, Juupajoki
Kerimäen puukirkko. Kerimäki
Tapiola, Espoo
Itämeren hylt
Suomen evankelisluterilaisten seurakuntien talvi-, jatko- ja Lapin sodan sankarihaudat
Oulujoen vesistön voimalaitosarkkitehtuuri
Salpalinja
Suomen Asutumuseo, Lapinlahti
Kauppilan umpipiha, Laitila
Suomen vaivaisukat
Helsinki Congress Paasitorni (Helsingin Työväentalo), Helsinki
Suomen kaksoisristikirkot (kahtamoiset)
Vanha Porvoo, Porvoo

Alvar Aallon humaani moderni arkkitehtuuri
Olavinlinna, Savonlinna
Seilin kirkkoniemi ja vanhan hospitaalin alue
Outokummun Vanha kaivos, Outokumpu
Haapakosken Ruukki, Pieksämäki.
Toimelan palstapuutarha-alue, Helsinki
Vanha ruutukaavan mukainen puutalokeskusta
Kristiinankaupungissa.
Pyynikin harjuseutu. Tampere
Vanha Hamina ja saaristokylät
Riuttalan Talonpoikaimuseo, Kuopio
Suomen merimajakat
Harjavallan voimalaitos ja Satalinnan sairaala ympäristöineen yhdessä.
Suomen (ja Ruotsin) tukipilarikirkot
Saunominen ja avantouinti

Siuronkoski sekä ympäristö Nokia
Lappeenrannan Linnoitus, Lappeenranta
Olympiarakennukset ja -toiminnot, Helsinki
Laivanrakentajainkylä, Åbo
Pyhämaan Uhri kirkko... Pyhämaa / Uusikaupunki
Lapinlahden entinen psykiatrinen sairaala ja sairaala-alue Helsinki
Pakasaivo (Muonio)
Tiutinen Kotka
Pyynikki ja Pispala, Tampere
Hämeen linna (Kanta-Häme, Hämeenlinna)
Perussuomalainen mies
Aulanko (ruots. Karlberg)
Puijo, Kuopio
Kallankari ja Ulkokalla Kalajoki

Vanha Vääksey, Asikkala
Reumasäätiön sairaala-alue, Heinola
Helsingin keskuspuisto, Helsinki
Koli, Lieksa
Espoon FK-Rata / Esbo FK-Bana, Espoo
Aurajokivarsi Turussa
Tuusulanjärven taiteilija yhteisö, Tuusula ja Järvenpää
Ärjän saari, Kajaani
Suomalainen monimuotoinen metsä, koko Suomi
Koskensaaren ruukkimiljö, Petäjävesi
Hotelli Kuusamon kota ja Kuusamon muut saamelaisista arkkitehtuurista symboliikkaa sisältävät rakennukset kunnan alueella

Työryhmän työ

Aieluettelon laatimista varten Museovirasto asetti joulukuussa 2018 kansallisen asiantuntijaryhmän. Museoviraston asiantuntijoiden lisäksi asiantuntijaryhmään kutsuttiin edustajia yliopisto- ja museokentästä, ympäristöministeriöstä ja Suomen Icomosista. Työryhmän kokoonpanoon kuuluivat:

- Juhani Kostet, pääjohtaja, Museovirasto (puheenjohtaja)
- Tapio Heikkilä, ympäristöneuvos, ympäristöministeriö
- Juhana Lahti, utkimuspäällikkö, Arkkitehtuurimuseo
- Kirsti Kovanen, arkkitehti, Suomen ICOMOS
- Georg Haggren, dosentti, Helsingin yliopisto
- Mikko Härö, osastonjohtaja, Museovirasto
- Stefan Wessman, erikoisasiantuntija, Museovirasto (esittelijä)

Asiantuntijaryhmän tehtävä oli arvioida ehdotetut kohteet ja niiden mahdollisuus täyttää maailmanperintöluetteloon pääsyn ehdot. Työryhmällä oli myös mahdollisuus tarpeen mukaan kehittää ehdotuksia sekä esittää kohteita, joista ei saatu ehdotuksia Webropol-kyselyn kautta. Asiantuntijaryhmän tehtävä oli myös huolehtia siitä, että työ noudattaa kansallisen ja globaalistrategian linjauksia. Asiantuntijaryhmä kokoontui helmikuun 2019 aikana kolme kertaa puolen päivän työkokouksiin.

Kansallinen maailmanperintöstrategian toisen toimenpiteen mukaan työryhmän tehtävään kuului selvittää, mitkä kohteet sopisivat paremmin Unesco biosfäärialueiden tai Geopark-verkoston, Unescon Aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon tai European Heritage Labelin (EHL) piiriin. Ensimmäisen kokouksen aikana työryhmä keskusteli asiasta ja totesi, ettei tällaista arviointia voida tehdä maailmanperintösopimuksen puitteissa.

Ehdotetut kohteet

Työryhmän työn helpottamiseksi esitetyt ehdotukset jaettiin temaattisiin ryhmiin Icomosin 2005 vuoden *The World Heritage List: Filling the gaps: An action plan for the future* -analyysin mukaisesti. Työryhmä on hyvin tietoinen siitä, että analyysi on vanhentunut ja sitä on arvosteltu muun muassa sen eurosentrisestä näkökulmasta. Jakoa on kuitenkin tässä käytetty käytännön välineenä vastaanotettujen ehdotusten arvioinnin suorittamisessa.

Ehdotuksista suuri joukko ei noudata globaalistrategiaa vaan kuuluu yliedustettuihin ryhmiin. Monessa tapauksessa ehdotukset ovat liian pieniä kokonaisuuksia pystyäkseen osoittamaan erityistä yleismaailmallista arvoa (OUV). Kaikki ehdotukset on arvioitu, arvot ovat tunnustettu ja mahdollisuudet täyttää maailmanperintösopimuksen asettamat ehdot pohdittu eri näkökulmista. Lähes jokaisen ehdotuksen kohdalla on pohdittu myös muita saman tyyppisiä kohteita Suomesta ja lähialueilta. Esimerkiksi Hämeen linnan ja Olavinlinnan kohdalla on arvioitu myös Suomen muiden keskiaikaisten linnojen mahdollisuuksia.

Kansanomainen arkkitehtuuri

Tähän ryhmään ehdotettiin joukkoa museokohteita, jotka ovat enemmän erikoisia kuin tyyppillisiä esimerkkejä kansanomaisesta arkkitehtuurista. Yksittäinen museo ei voi tulla kysymykseen, vaan laajempi joukko rakennuksia ympäristöineen eri puolilta Suomea olisi perustellumpi lähestymistapa. Työryhmän mukaan saattaa kuitenkin olla vaikea löytää tarpeeksi hyvin säilyneitä esimerkkejä eri puolilta Suomea tai yhdeltä geokulttuuriselta alueelta, jotta tällainen hanke toteutuisi.

Yksi ehdotetusta kohteista on Suomen asutusmuseo. Asutusmuseosta saattaisi löytyä mahdollisuuksia eri teemoihin, joita voisi lähteä kehittämään eteenpäin. Tällaisia teemoja voisivat olla toimeentulostrategia tai Suomen sodanjälkeinen asutustoiminta, jotka ovat Suomelle tärkeitä aiheita ja joita ehkä halutaan nostaa esiin. Muuallakin on ollut asutustoimintaa (esim. Saksassa) mutta ei läheskään samassa mittakaavassa kuin Suomessa. Aihepiiristä on myös tehty paljon rakennus-, taide- ja sosiaalishistoria tutkimusta ja sitä tehdään edelleen, koska se on ajankohtainen aihe nykymaailmassakin. Suojelutilanne ja mahdollisuudet löytää edustavia kohteita ovat hyviä.

Maailmanperintökohde ei voi olla vain toimintaa vaan myös fyysinen ympäristö. Työnimenä toimisi esimerkiksi ”Järjestelmällisen asutustoiminnan tuloksena syntyneet alueet toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen (1940–1954).” Tällä otsikolla rajoitettaisiin aihe vain asuntotuotantoon, ei koko hyvinvointiyhteiskunnan luomiseen, vaikka tämä idea vaikuttaa taustalla. Ilmiöt olisivat arkkitehtisuunnittelu, standardisointi sekä maajakotoiminnan ja kaavoituksen tulokset väestön uudelleen sijoittamiseksi. Kohteina voisi olla maaseutuväestön pienviljelyalueita, kaupunkiväestön asuntoalueita sekä teollisuusväestön asutusalueita.

Tässä ajatusmallissa kriteerit kaksi, kolme ja kuusi olisivat mahdollisia. Tällä mallilla kohteina olisi asutusta, mutta ideologinen pohja on niin vahva, että se voisi toimia. Tässä muodossa ehdotus edustaisi sekä 1900-lukua että toimeentulostrategiaa, jotka molemmat ovat aliedustettuja ryhmiä maailmanperintöluettelossa. Kriteeriä neljä (typologia) kannattaa kuitenkin välttää.

Uskonnolliset rakennukset

Uskonnollisten rakennusten suurin haaste on, että ne kuuluvat yhteen eniten edustetuista ryhmistä maailmanperintöluettelossa. Tämä koskee erityisesti eurooppalaisia, kristinuskoon liittyviä rakennuksia. Vaikka ne ovatkin kansallisesti erittäin tärkeä kulttuuriperintöä, kaksoisristikirkot ja tukipilarikirkot ovat liian pieniä alaryhmiä ollakseen oma maailmanperintöryhmänsä. Kyseiset rakennukset edustavat myös paljon kansanomaisesta arkkitehtuuria, ja niiden arvot ovat jo edustettuina Petäjäveden kirkossa.

Uskonnolliset rakennukset voivat olla osana esimerkiksi pyhiinvaellusreittejä, merenkulkua- tai rannikkokulttuuria edustavaa ehdotusta, mutta kirkollisina rakennuksina niitä ei liene mahdollista esittää.

Hautapaikat ja -monumentit

Maailmanperintökomitea teki kesällä 2018 päätöksen lykätä käsittelyä koskien belgialais-ranskalaisesta esitystä nimetä ensimmäisen maailmansodan hautamuistomerkkejä maailmanperintöluetloon. Peruste lykkäykselle oli, että komitea tarvitsee lisätietoa pystyäkseen tekemään päätöksen

asiassa. Komitea pyysi Icomosia tekemään selvityksen kohteista, joihin yhdistyy muistoja viimeaikaisista konflikteista (*Sites Associated with Memories of Recent Conflicts*). Suomen evankelisluterilaisten seurakuntien talvi-, jatko- ja Lapin sodan sankarihaudat -ehdotuksen osalta on järkevää odottaa komitean päätöstä asiassa. Toinen maailmansota on globaali tapahtuma, johon liittyy monta osapuolta. Työryhmä on sitä mieltä, että Suomi ei voi lähteä liikkeelle yksin, vaan pyrkii seuraamaan, syntykö muiden maiden esityksissä yhdistelmiä, joihin Suomi voisi mennä mukaan. Rajoitus pelkäästään evankelisluterilaisiin hautauksiin ei ole työryhmän mielestä perusteltu.

Historiallisia kaupunkeja ja maalaiskyliä

Historialliset kaupungit ovat toinen hyvin yliedustettu ryhmä maailmanperintöluettelossa. Euroopasta on jo iso joukko kohteita, joiden kanssa Suomen kaupunkien olisi vaikea kilpailla. Suomella on ennestään Vanha Rauma maailmanperintöluettelossa. Ajatus lisätä kohteiden määrää sarjanimeämisen kautta, kuten Porvoo ja Kristiinankaupunki ovat ehdottaneet, on haastava. Muiden kaupunkien pitäisi täyttää samat kriteerit kuin Vanha Rauma, mikä voi olla liian vaikeaa. Mahdollisessa sarjanimeämisessä kannattaa myös ottaa huomioon, että muista pohjoismaista saattaa löytyä parempia ehdokkaita sarjaan kuin Suomesta. Yleisenä havaintona voi myös todeta, että maamme historiallisten kaupunkien suojelussa ja tunnettavuuden vahvistamisessa on ylipäänsä hyvä keskittyä kaupunkien kansallisen ja pohjoismaisen yhteistyön vahvistamiseen.

Esityksissä on mukana muutamia kyliä. Työryhmä katsoo, ettei niistä ole noussut esiin ylikansallisia arvoja, mutta joillakin voisi olla arvoa muun maailmanperintöesityksen osana.

Puolustusvarustukset

Vanhemmat puolustusvarustukset kuuluvat myös yliedustettuun ryhmään. Esimerkiksi Hämeen linna tai Olavinlinna eivät voi menestyä yksittäisinä kohteina vaan ainoastaan osana laajempaa kokonaisuutta, jonka teemana voisi olla esimerkiksi vesireitit, asutus tai kuljetus.

Toisen maailmansodan puolustusvarustuksia, kuten Salpalinja, ei ole maailmanperintöluettelossa samassa mitassa kuin vanhempia puolustusvarustuksia. Salpalinja ei ole yksittäinen ilmiö vaan liittyy toisen maailmansodan muihin tapahtumiin. Tässäkin tapauksessa kannattaa odottaa maailmanperintökomitean päätöstä *Sites Associated with Memories of Recent Conflicts* -asiassa (katso Hautapaikat ja muistomerkit -lukua).

Teollisuus, teknologiset kohteet sekä maanviljely

Outokummun vanhassa kaivoksessa kaivostoiminta on päättynyt. Tänä päivänä on jäljellä vanhan kaivoksen jäänteet. Vaikka Outokummun vanha kaivos on kansallisesti erittäin merkittävä, on kaivostoiminta kohteessa suhteellisen nuorta. Euroopasta löytyy paljon hienoja kaivoskohteita. Pohjoismaistakin Falunin kuparikaivos Ruotsista ja Rørosin kaivoskaupunki Norjasta ovat jo maailmanperintöluettelossa. Outokummun potentiaali on niitä pienempi, eikä ole kovin todennäköistä, että Outokumpu selviäisi vertailussa. Työryhmän tietojen mukaan kupariesiintymää on vielä jäljellä, mikä herättää kysymyksen siitä, onko olemassa todellista intressiä esittää kohdetta maailmanperintökohteeksi. Kaivoskohteet ovat myös ympäristön kannalta haastavia, sillä niitä ei aina ole yksinkertaista sovittaa yhteen maailmanperintöstatuksen kanssa. Kaivostoiminnan harjoittaminen maailmanperintöalueella on monissa tapauksissa kyseenalaistettu, ja luontokohteissa sitä ei hyväksytä ollenkaan.

Suomen ruukeilla saattaa myös olla vaikeaa kansainvälisessä vertailussa. Yksittäiset ruukit ovat liian pieniä kokonaisuuksia pärjätäkseen omillaan. Työryhmä keskusteli mahdollisuudesta esittää ruukkeja sarjanimeämisellä. Suomalaisista ruukeista Itä-Suomen järvimalmiruukit ovat maailmanlaajuisesti mielenkiintoinen ilmiö, mutta niissäkin siirryttiin vähitellen vuorimalmin käyttöön. Järvimalmin käyttö oli siten vain yksi vaihe ruukkien historiassa. Myös ns. Putilovin ruukit nousivat keskustelussa

esiin. Tällainen esitys pitäisi tehdä yhdessä venäläisten kanssa. Ongelmana on, että Suomessa ruu-
kit ovat säilyneet vain raunioina ja Venäjän puolella ruukeista ei ole säilynyt juuri mitään.

Malmin lentokenttä on tyypillinen neloskriteerin kohde, joka vaatii laajemman tyyppiselvityksen
sekä maailmanlaajuisen vertailun, jotta voitaisiin osoittaa, mitkä lentokentän arvot ovat ja miten ne
ylittävät muiden vastaavien kohteiden arvot. Malmin lentokentän vahvuuksiin on laskettu autentti-
suuden lisäksi pitkä historia sekä jatkuva käyttö. Näitä asioita pitäisi selvittää kansainvälisen vertai-
lun kautta. Lentokentän jatko on kuitenkin vaakalaudalla, sillä omistaja Helsingin kaupunki on
muuttamassa kenttää asuinalueeksi ja itse kenttää koskeva suojeluratkaisu on yhä avoin. Tällai-
sessa tilanteessa ehdotuksella ei ole edellytyksiä maailmanperintökohteeksi.

Oulunjoen voimalaitosarkkitehtuuri on hieno, kansallisesti erittäin merkittävä teollisuuskokonaisuus.
Laajuudessaan se on Suomen mittakaavassa aivan poikkeuksellinen. Kohteen potentiaali osoittaa
yleismaailmallista arvoa ei kuitenkaan ole tällä hetkellä täysin selvä. Vastaavanlaisia voimaloita
löytyy esimerkiksi USA:sta, Kanadasta, Venäjältä, Kiinasta ja Brasiliasta. Maailmanperintöluette-
lostä löytyy jo samantyyppinen kohde Norjasta: Rjukan-Notodden. Tällä kohteella vesivoima on yh-
tenä perusteena.

Työryhmän mielestä Oulunjoen voimalaitoksissa on potentiaalia, mutta jos kohde halutaan esittää
teollisuuskohteena, pitää selvitystyö laajentaa insinööritieteeseen. Standardisointi ja rakennustek-
niikka vaatisi lisätutkimusta osoittaakseen Oulunjoen vesivoimaloiden erityistä arvoa. Suomen lai-
tokset ovat samaa tyyppiä teknisesti kuin mitä muualla maailmalla oli jo silloin aloitettu käyttää.
Kohteen esittäminen ympäristön muutoksena taas vaatisi täysin erilaisen lähestymistavan. Silloin
kohteen pitää sisältää osioita, jotka esittävät kohteen sekä ennen että jälkeen muutosta. Työryh-
män näkemys on, että pelkästään vesivoiman tai arkkitehtuurin perusteella kohdetta on vaikea
saada luetteloon.

Historiallisia rakennuksia ja rakennusryhmiä

Lapinlahden entinen psykiatrinen sairaala ja sairaala-alue on arkkitehti C.L. Engelin suunnittelema.
Tämäkin on kansallisesti merkittävä kohde, mutta kohteen ainutlaatuisuutta kansainvälisellä tasolla
ei ole osoitettu. Perusteluna on tuotu esiin, että sairaala on vanhimpia yhä toiminnassa olevia,
mutta toiminta on loppunut Lapinlahden sairaalassa ja alueen tulevaisuus on auki.

Moderni kulttuuriperintö

Alvar Aallon toteutetut rakennukset ja suunnitelmat ovat kansainvälisessä arkkitehtuurikirjallisuus-
dessa tunnustettu ja näin ollen kiistatta Suomen kansainvälisesti tunnetuimpia ilmiöitä. Ehdotuksen
taustalla on aikaisempi esitys Paimion parantolasta, joka eteni maailmanperintökomiteaan asti
(2007). Kansainvälisen Icomosin arvioinnin perusteella Suomi kuitenkin veti esityksensä pois en-
nen käsittelyä komiteassa ja lähti rakentamaan uutta esitystä.

Arvioinnissa kehoitettiin Suomea tutkimaan mahdollisuutta esittää useampi kuin yksi Aallon raken-
nuksista maailmanperintöluetteloon. Alvar Aalto -säätio on tämän perusteella ruvennut kokoamaan
uutta esitystä Aallon kohteista. Ehdotus sisältää monta teemaa, joita maailmanperintöstrategia pe-
räänkuuluttaa, kuten rajoja ylittävä sarjanimeäminen, joka edustaa modernismia ja 1900-lukua.
Aallon kohteista olisi mahdollista rakentaa monta erilaista esitystä, mutta valinta pitää perustaa jo-
honkin arkkitehtuurin piirteeseen. Maailmanperintökomitealla on periaatepäätös, että henkilöitä ei
oteta listalle. Esitys ei siis voi perustua henkilöhistoriaan, vaan pitää enemmän saada kiinni siitä,
miten Alvar Aalto on vaikuttanut modernismiin maailmassa. Työryhmän mielestä tämä ehdotus on
vahvin kaikista tulleista ehdotuksista.

Laivanrakentajakylä Pansiossa on Bryggmanin arkkitehtuuria. Vaikka onkin hieno kokonaisuus, se
ei pysty yksittäisenä kohteena kilpailemaan esim. Aallon arkkitehtuurin kanssa. Laivanrakentaja-
kylä voisi kuitenkin olla yksi ehdokas mahdollisessa asutuspolitiikka-esityksessä.

Olympiarakennuksia on ympäri maailmaa, osa jo nyt maailmanperintöluettelossa. Suomen olympiarakennukset ovat hienosti säilynyt kokonaisuus, josta suurin osa on edelleen käytössä. Sarjanimeäminen kaikista Helsingin olympiarakennuksista esimerkiksi funktionalistisina rakennuksina ei ehkä ole realistinen. Ensin pitäisi selvittää mihin ilmiöön ehdotus liittyy. Se voi olla maailmanlaajuinen, jos Olympialaiset ilmiönä olisi teemana, tai sitten pienempi sarja, jos teema olisi arkkitehtuuri tai urheilurakennukset. Suomen kohteiden jatkuva käyttö on sekä poikkeuksellinen kulttuurinen vahvuus että asettaa haasteita integriteetin kohdalla. Myös kohteiden suojelussa on avoimia kysymyksiä ja kehitettävääkin (vrt. Malmin lentokenttä). Mahdollisessa kansainvälisessä sarjassa Suomi voisi olla mukana.

Tapiolan puutarhakaupunki oli uraauurtava kaupunkirakennustaiteellinen hahmotus, ja sen toteutus ennen 1970-lukua erittäin korkeatasoinen. Tapiola edustaa keskeisiä hyvinvointivaltion tavoitteita rakennettuna ympäristönä. Viime vuosikymmenien kehitys ei enää ole aina ollut näiden periaatteiden mukaista, ja Tapiolaan kohdistuu yhä voimakkaita muutos- ja jopa purkupaineita. Eheys ja aitous eivät riittävästi täyty sen Tapiolan kohdalla.

Reumasäätiön sairaala alue Heinolassa ei myöskään ole enää alkuperäisessä käytössä. Muutenkin tätä kohdetta koskevat samalaiset argumentit kuin Lapinlahden sairaalan aluetta.

Hotelli Kuusamon kota ja Kuusamon muut saamelaista arkkitehtuurista symboliikkaa sisältävät rakennukset edustavat nuorta rakentamista, mutta ne ovat enemmän matkailunähtävyyksiä kuin kulttuurimuistomerkkejä.

Paasitorni on esiintynyt keskusteluissa tanskalaisessa sarjanimeämisehdotuksessa työväenliikkeestä (Labour movement). Tanskalaisessa selvitystyössä Paasitorni nousi esiin mahdollisena kohteena Suomesta. Työväenliike ei ole edustettuna maailmanperintöluettelossa, joten Tanskan aloite on varteenotettava lisäys maailmanperintöluetteloon. Suomen kannattaa pysyä kuulolla ja pohtia mahdollista osallistumista, kun asia ajankohtaistuu. Kun tiedämme esityksen sisältöä tarkemmin, on myös oikea aika käydä Suomessa keskustelua mahdollisista kohteista, joita voi olla muitakin kuin Paasitorni.

Muuta

Taiteilijayhteisö ilmiönä ei ehkä toimi maailmanperintösopimuksen puitteissa, vaan kontekstin pitää olla joku muu kuin taide. Yksi näkökulma voisi olla Kaupungista pakoon -ilmiö, joka loi tällaisia alueita. Kansallisesti Tuusulanjärven taiteilijayhteisö on ainutlaatuinen, mutta kansainvälisesti yhteisö ei ole merkittävä, vaikka yksittäisten taiteilijoiden saavutukset nousevat kansainväliselle tasolle. Rakennuksina taiteilijayhteisö on aika tavalla puristunut uudemman rakentamisen lomaan.

Vedenalainen kulttuuriperintö on yksi niitä erityisalueita, joita kansallinen maailmanperintöstrategia ohjeisti selvittämään erikseen. Webropol-kyselyssä ehdotetut Itämeren hylät eivät voi tulla kysymykseen ryhmänä, vaan pitää päättää teema ja valita hyvin perusteltuja kohteita. Työryhmä näkee tässä huomattavaa potentiaalia, ja mahdollisia teemoja voisi olla useita, esimerkiksi meritaistelualueet, kauppamerenkulku tietyinä ajanjaksona tai laivanrakennuksen tai alustyyppien kehitys. Itämeren hyvin säilyneet hylät erityisesti 1600- ja 1700-luvulta ovat todennäköisesti sellaisia, joilla olisi mahdollisuus täyttää maailmanperintöluettelon asettamat vaatimukset. Esityksen pitäisi olla monikansallinen sarjanimeäminen, johon kuuluisi useampi Itämeren valtio. Tällaisessa hankkeessa Suomi voisi jopa olla aloitteellinen.

Espoon FK-Rata on uusimman ajan ympäristöjä koskeva esitys. Se on kuitenkin puhtaasti henkilöperusteinen, eikä sellaisena sovi maailmanperintösopimukseen.

Webropol-kyselyn kautta ehdotettiin myös saunomista ja avantouintia, perussuomalaista miestä sekä vaivaisukkoja. Nämä eivät ole sopimuksen mukaisia kohteita.

Yhdistyneet kohteet

Yhdistyneiltä kohteilta vaaditaan huomattavan paljon enemmän kuin muilta, sillä niiden pitää täyttää ehdotetut vaatimukset sekä kulttuurin että luonnon osalta. Luontopuolella vaatimukset ovat vielä tiukempia kuin kulttuuripuolella. Suurin osa tähän ryhmään ehdotetuista kohteista on enemminkin kulttuurikohteita, joissa luonto läsnä tavalla tai toisella. Osa näistä voisi paremmin tulla kysymykseen kulttuurimaisemat-kategoriassa. Kaikki tähän ehdotetut kohteet ovat vähintään hyvää suomalaista tasoa, mutta yksikään niistä ei työryhmän mielestä yllä maailmanperintöluettelon tasolle, joka edellyttää sekä *outstanding*- että *universal*-ominaisuuksien täyttymistä.

Seilin kirkkoniemi ja vanhan hospitaalin alue, Pa-rainen
Saimaan saaristo ja Olavinlinna
Toimelan palstapuu-alue, Helsinki
Vattajanniemi, Lohtaja, Kokkola
Riisitunturi-Kitka-Livo-Korouoma osaksi Oulanka-Paanajärvi
Kitkajärvi ja Kitkan Koutajoen vesistö yhdessä Oulanka-Paanajärven kanssa
Suomen merimajakat
Harjavallan voimalaitos ja Satalinnan sairaala ympäristöineen yhdessä.
Siuronkoski sekä ympäristö Nokia

Suomalainen monimuotoinen metsä, koko Suomi
Fennoskandian vihreä vyöhyke (Green Belt) + li-sättynä lähialueiden suojelualueet ja rajavesistöt (Suomi, Venäjä ja Norja)
Aurajokivarsi Turussa
Koli, Lieksa
Helsingin keskuspuisto, Helsinki
Vanha Vääksy, Asikkala
Kallankari ja Ulkokalla Kalajoki
Aulanko (ruots. Karlberg)
Tiutinen, Kotka
Pyynikki ja Pispala, Tampere
Pakasaivo (Muonio)

Suomen merimajakat -ehdotusta sai työryhmän keskustelemaan pitkään mahdollisuudesta esittää vesireittejä merimerkkeineen maailmanperintökohteeksi. Vastaavanlaista kohdetta ei ole ennestään maailmanperintöluettelossa. Aihepiiristä kannattaisi työryhmän mielestä tehdä lyhyt vertailu muihin vastaavanlaisiin kohteisiin, jotta selviäisi, missä määrin suomalaiset merimerkit, niiden runsaus ja historiallinen kerrostuma ovat poikkeuksellinen ilmiö maailmassa.

Esitys Suomalainen monimuotoinen metsä sai työryhmän keskustelemaan monimuotoisen metsän käytöstä sekä siihen liittyvästä kulttuurista Suomessa. Teema avaa useita mahdollisuuksia metsän käytöstä eri aikoina. Tähän keskusteluun kuuluvat myös Suomen perinteiset teollisuuskohteet, mukaan lukien ruukit. Verla on jo maailmanperintöluettelossa, joten toista vastaavanlaista kohdetta Suomi ei lähde esittämään. Mahdollisuus laajentaa Verlaa tai muodostaa isompi kokonaisuus, jossa Verla olisi osa, on kuitenkin olemassa. Tutkimuksen arvoisena teemana työryhmä piti myös havupuutervan tuotantoa. Tervan tuotanto on nykyisen Suomen alueella ollut merkittävä elinkeino ja tärkein vientituote 1600- ja 1700-luvulla sekä uudella alueella että uusilla reitteillä pitkin 1800-luvulla. Työryhmä näkee, että havupuutervan tuotanto voisi olla aihe, jolla olisi mahdollisuuksia täyttää maailmanperintöluettelon asettamat kriteerit. Aihe vaatisi kuitenkin lisäselvitystä sekä inventointia.

Kulttuurimaisemat

Kulttuurimaisemista käytiin pitkä keskustelu työryhmässä. Tällaisia kohteita ei ehdotettu ollenkaan Webropol-kyselyn kautta. Kulttuurimaisemat ovat aliedustettu ryhmä ja näin ollen niitä on priorisoitu kansallisessa maailmanperintöstrategiassa. Suomalaisista kulttuurimaisemista keskusteltiin erityisesti maisemanhoitoalueista, sille niille on tehty luonnonsuojelulain mukainen päätös ja niillä on hoitosuunnitelmia.

Työryhmän keskustelun lopputulos oli, että meillä ei ole tähän kategoriaan mitään valmista, vaan aihepiiri vaatisi lisätutkimusta. Suurimpana haasteena koettiin, että tutkimuksessa ei ole noussut esiin niiden prosessinomainen ja ilmiöitä selittävä luonne. Työryhmän mielestä tutkimuksen arvoisen olisi esimerkiksi kokonaisuus ”Monipuoliset maatalouden leimaamat kulttuurimaisemat”, jossa

eri vaiheessa olevat alueet olisivat edustettuina esimerkiksi yhdessä ja samassa jokivarsilaaksoissa. Toinen mahdollisuus olisi tutkia rakenteellista kehitystä maisemassa eri maanjakotoimen vaiheissa olevien kohteiden kautta.

Suomalaisista maatalousmaisemista sellaiset, jotka liittyvät veteen joko Järvi-Suomessa tai saaristossa, ovat kansainvälisessä mittakaavassa todennäköisesti vahvimmit. Sirpaleinen rannikko ja järvisaaristot muodostavat erilaisia vyöhykkeitä, joissa luonnonolosuhteet vaihtelevat. Näissä ihminen on käyttänyt resursseja vaihtelevasti, mikä näkyy resurssi- ja maankäytössä sekä rakentamisessa. Tästäkin puuttuu yhdistettyä tutkimusta. Aihepiiriä on tutkittu mm. maantieteen näkökulmasta, mutta kulttuuritutkimuksen osuus on vähäinen.

Kaikkien maisemakohteiden kohdalla on erityisen tärkeää, että ne ovat riittävän laajoja.

Työryhmän esitys

Käydyn keskustelun pohjalta työryhmä on jakanut kolmeen kategoriaan kohteet, joilla on potentiaalia täyttää maailmanperintöstrategian asettamat ehdot. Ensimmäisessä on joukko kohteita, jotka eivät yksin voi tulla kysymykseen, mutta niillä on mahdollisuus menestyä osana kansainvälistä sarjanimeämistä. Toinen ryhmä on kohteita tai teemoja, joissa työryhmä näkee potentiaalia yleismaailmalliseen arvoon, mutta ne vaativat lisätutkimusta tai selvityksiä osoittaakseen tämän. Kolmannessa ryhmässä on kohteita, joka ovat niin valmiita, että ne voidaan työryhmän mielestä lähettää kansainväliseen Icomosiin arvioitavaksi aieluettelo varten.

Kansainvälisiä sarjanimeämisä

Olympiarakennukset, Sankarihaudat, Salpaliinja, tanskalainen Labour movement -aloite ja vedenalainen kulttuuriperintö kuuluvat kaikki sellaisiin teemoihin, joilla olisi mahdollisuus menestyä kansainvälisinä sarjanimeämisinä. Kaikissa tapauksissa Suomesta löytyy varteentoteuttavia kohteita, jotka voisivat tulla kysymykseen tällaisissa sarjoissa. Suomen ei tarvitse olla aloitteellinen näissä, vaan voimme seurata näiden etenemistä ja halutessamme tarjota kohteita sarjaan, kun ajankohta on oikea. Poikkeuksena tähän voisi olla vedenalainen kulttuuriperintö, missä Museovirasto tarpeen mukaan voisi tarjota koordinaatiota jo käytyjen keskustelujen perusteella.

Vaativat lisäselvityksiä tai tutkimusta

Oulunjoen voimalaitokset, Merimerkit/vesireitit, havupuutervan tuotanto sekä kulttuurimaisemat ovat teemoja, joissa työryhmä näkee potentiaalia, mutta kaikki vaativat lisätutkimusta tai selvitystä osoittaakseen tämän potentiaalin. Työn laajuus riippuu siitä, millainen tutkimustilanne on tällä hetkellä. Työryhmä on jokaisen kohteen tai teeman osalta täsmentänyt näkemyksiään tekstissä yllä.

Arvioitavaksi aieluettelo varten

Järjestelmällisen asumustoiminnan tuloksena syntyneet alueet toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen (1940–1954) sekä Alvar Aallon humaani, moderni arkkitehtuuri ovat työryhmän mielestä niin vahvalla pohjalla, että niistä voisi pyytää kansainvälisen Icomosin arviointia. Arviointia varten tarvitaan molemmista kohteista väliaikainen lausuma yleismaailmallisesta arvosta (*Statement of Outstanding Universal Value*) sekä bibliografia, jonka perusteella arvio tehdään. Arviointia varten olisi myös hyvä tehdä lyhyt, alustava vertaileva selvitys arvioinnin pohjaksi. Jos kohteet läpäisevät arvion, ne voisi sisällyttää Suomen aieluettelo.